

Forfatter: Blicher, Steen Steensen

Titel: Noveller

Citation: Blicher, Steen Steensen: "Noveller", i Blicher, Steen Steensen: *Noveller*, udg. af Esther Kielberg ; Henrik Ljungberg , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1991, s. 332. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-blic03val-shoot-idm140515386488256/facsimile.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Noveller

Notearbejdet har støttet sig til noterne i *SSk*, *DN*, *Lb*, *PSEB* samt flg. Blicherudgivelser af Dansk Lærerforening: *Røverstuen*. Med indledning og noter ved Niels Nielsen. 12. udg. (1960); *Præsten i Vejlby. En Kriminalhistorie*. Med indledning og noter ved Sv. Norrild. 6. udg. (1961); *Alé! hvor forandret! Fire noveller*. Udg. ved Johs. Norvig under medvirken af Folmer Jensen (1965); *Himmelbyrget og andre noveller*. Ved Søren Baggesen (1975); *En Landsbydegns Dagbog*. Udg. med noter og efterskrift ved Peter Brask (1982). – En del noter er dog nye; visse ældre er revideret.

Mht. geografiske lokaliteter henvises til kort s. 328–329.

Noternes behandling af biografisk, historisk og topografisk stof er begrænset; der henvises løbende til relevant litteratur.

Noterne medtager kun tekstvarianter af fortolkningsmæssig og anden væsentlig betydning. Der henvises i øvrigt til afsnittene om varianter i *SSk*. Ligeledes henvises til *SSk* vedr. de fortællertekniske uenigheder, man af og til kan finde hos Blicher, og som noterne kun undtagelsesvis bringer eksempler på.

Brudstykker af en Landsbydegns Dagbog

Trykt første gang i *Læ* XXIII, 1824. Optrukt i *SN* I og *GrN* V. Om tekstvarianter udover de i noterne nævnte: se *SSk* VII, 240f.

Vigtige litterære forudsætninger: Ove Malling: *Store og gode Handlinger* (1777, genudg. af DSL 1992) og en udgivelse af to præster fra Viborgegnet: *Dagbog fra det 16., 17. og 18. Aarh. sammenskrivet af M.P. Farstrup og L. Axelsen. Fra Aar 1536-1717 incl. (1813)*. Her omtales den strenge vinter 1708-1709, pesten 1711 og Den Store Nordiske Krig 1700-1720.

Marie Grubbes historie: Den kvindelige hovedperson froken Sophies historie er en omformning af adelsfruen Marie Grubbes (1643-1718) livshistorie, rykket ca. 50 år ned i tiden. Hun var datter af herremanden Erik Grubbe til Tjele G. 1660 med Frederik III's søn, officeren Ulrik Fr. Gyldenlove, og skilt fra ham 1670 efter en affære med svogeren Stryge Høeg. G. 1673 med herremanden Palle Dyre, skilt fra ham 1691. Siden g. i Holsten med den tidligere kusk og ladefoged på Tjele Søren Sørensen Møller, til hvem hun havde indledt et forhold ca. 1689. Parret flakkede en tid om som gøglere og slog sig siden ned ved Grønsund mellem Følster og Møn, hvor Søren blev færgemand. Marie levede med ham til hans død ca. 1715, trods hans angivelige brutalitet og utroskab. – Marie Grubbes usædvanlige livshistorie har inspireret andre ældre og nyere forfattere: Holberg, H.C. Andersen, J.P. Jacobsen, Ulla Ryum. – Se i øvrigt tillæget s. 239-247 til J.P. Jacobsen: *Fra Marie Grubbe*. Ved Jørn Erslev Andersen. *Danske Klassikere* (1989).

Om Blichers fars tilknytning til Tjele og Foulum, se *SSk* VII, 245.

- 7 *Tilten*: efter en novelle *Nytaarsgaven* (i: *Lø* 1820) med undertitlen *Brudstykker af en fattig engelsk Landsbypræsts Dagbog*. B.s novelle skulle fra først af opfattes som underholdende dokumentarisme i tidens svag, en illusion, som er opgivet ved udg. af *SN*, jf. titelændringen til *En Landsbypræsts Dagbog – Hr. (Søren)*. Sådant tilfaldt endnu på den tid stedets præst. – *han slukkede Lyset* (...): folkeovertro: Hvis man kom til at slukke lyset nytårsaften, ville man dø inden næste nytår. – *agnus gratias!*: lat. lad os takke! – *Conzelius Nepos* (95-24 f.Kr.): rom. historiker, hvis skrifter bragtes ved begynderundervisning i latin. – *Der loves mig for*: det aner mig. – *in nomine Jesu!*: lat. i Jesu navn! – *Skytte*: en s. stod i en jagtherrers (herremands) tjeneste, passede jagt hundene, skaffede vildt osv. – *mi fili!*: lat. min søn! – *omni est pulvina diaboli*: lat. Ledsgang er Djævelens hovedpude; udskrives den ital. kirkefader Ambrosius (340-397); udtrykket har måske sin oprindelse i *Ørkesløshed har lært noget godt* fra det apokryfe skrift Jesu Strachs Visdom 33,31. – *som en Slibsteen*: helt ubegyrbeligt. – *die St. Martini*: Mønstersdag = 11. nov.
- 8 *vellem hanc esse filium meum!*: lat. Gid han dér var min søn! – *Cicero, Marcus Tullius* (106-43 f.Kr.): rom. statsmand og forfatter. – *Vildbase*: vildorme. – *Kindhest*: ørefigen. – *habent!*: lat. Lad ham få den, dvs. det har han godt af. – *Calcedi Janua*: rom. datering: 1. jan. – *Proh dolor!*: lat. hvilken smerte! – *ve me miserum!*: lat. ak, jeg elendige. – *fugisti cor meum!*: lat. Du har knust mit hjerte. – *Gud! giv mig Sin* (...): 1. Kron. 29,19. – *patet!* (...) *meum!*: lat. Fader! i dine hænder befaler jeg min ånd! Luk. 23,46. – *senis* (...) *poenitentium!*: lat. Nu straffes du – du angret alt for sent! Fra fabelen om næven og ravnene, den rom. digter Phaedrus' fabelsamling, t. bog, 13. 1-12. P. var kejser Tiberius' (14-37) samtidige. – *Pridie iduum Januarii MDCCXIX*: lat. datering: 12. jan. 1709. – *facie Middagsmad*: Som latinskoleelev skal Morten bo i Viborg. Faderen skal træffe afale for ham om et dagligt, billigt middagsmåltid. – *det er skævt til*: det er for dyrt. – *Brev til Titianus*: den rom. digter Ovid (43 f.Kr.-17 e.Kr.) skrev i sin forvisning til Pontus ved Sortehavet nogle digte i brevform, heraf to til vennen Titianus (*Epistolar ex Ponto* IV, 12, 34). – *cheud mortuus est!*: Ak! han er død! – *Mønning(en)*: tagryg. – *Kaallone*: jy. koldkenhave.
- 9 *Idibus Januarii MDCCXIX*: rom. datering: 13. januar 1709. – *XVIII Calend. Febr.*: rom. datering: 15. jan. – *Manden i Køksholm*: jy. herremanden til Køksholm. – *synger for Døren*: De lærde skolers elever (*Stalepeblingene, Lathueme*), raggede til hvets ophold ved korsang foran borgernes huse. Skikken blev forbudt 1756. – *sæt såvist, dog*. – *valere plurimum!*: lat. et varmt farvel! – *ven-didit libertatem!*: lat. jeg har solgt min frihed. – 12 *Siltdaler*: Mortens festpenge. 1 s. var 4 mark (1 rigsdaler, 8 gode dalere), var 6 mark; konverteredes i 1875 til 2 kr.). – *Udvissning*: brandsel; egl. mærkning af træer, der skal fældes. – *rigtig*: virkelig.
- 10 *Mickerske(n)*: smøkkerneske. – *Fruepigen*: fruens kammerpige. – *an amoris* og *remedium amoris*: to erotiske læredigte af Ovid (se n.t.s. 8): »Om elskovskunsten» og »Midler mod elskovs. – *obstinere manus*, lat. (fordret) væk

- med hånden! – *Viskum*: herregård. – *Ulå*: i *TVP*, 94 fortæller Blichers far, at der endnu i hans tid fandtes ulve i skovene mellem Viborg og Hobro.
- *tager Støkkepenge*: spøgefuldt i jagtsprog om den, vildtet slipper fra. Morten tager udtrykket bogstaveligt. – *onde Fortællere*: bagtale.
- 11 *Metamorphoses*: Ovids genfortællinger af forvandlingsfabler fra gr. og rom. mytologi; da. *Forandlinger*. – *discoverer*: samtaler, konverserer. – *Garçon*: af *garçon*: fr. karl. – *L'École du Monde* (1695): fr. verdens skole, en slags »Takt og tone« af E. Le Noble (1643-1711). – *gaaer (...) an*: lader sig gøre, lykkes.
- 12 *lader*: klæder. – *file (...) for*: jagtsprog: fik til gennemsnøgning ved klapperne. – *søger*: går løs på. – *Hirschfænger*: jagtkniv. – *holdt (...) paa*: sigtede på. – *Steen*: en flintesten, slået mod stål, frembragte gnisten, der antændte krudtet. – *plaisant*: fr. behageligt. – *curieux*: fr. forunderligt. – *Grand Richard*: en æblesort. – *faaer Skam*: går til grunde. – *Fussingøe*: herregård. – *J'ai froid*: fr. jeg fryser. – *Comment!*: fr. hvad!
- 13 *un peu mademoiselle!*: fr. lidt, frøken! – *prenez Martin! arrêtez vous!*: fr. holdt, Martin! Vil De standse! – *Maden gaaer fra mig*: Jeg har tabt appetitten. – *den tartariske Prinds*: hovedpersonen i Mile De la Roche-Guilhens roman *Zingis – histoire tartare* (1711), da. *Den store tartariske Prins Zingis Kierligheds Historie* (for 1830). – *Point de tout*: fr. slet ikke. – *Valet de chambre*: fr. kammer tjener.
- 14 *remedia anoris*: se n.t.s. 10. – *ah malheureux que je suis*: fr. ak, jeg ulykkelige. – *prate og skogge*: sladrer og ler hejrestet. – *Rorivum*: hejreart; jf. Dav. Salm. 102, 7. – *magnifique*: storslået, prægtig. – *indstillet*: Ved indstillet jagt jager hundene vildtet ud mod klapperne, der står stille omkring skoven.
- 15 *Kjæppene*: Skovfogederne bar stolke som værdighedstegn. – *viklede*: jy. bevægede sig. – *satte (...) af*: anviste jægerne deres plads. – *slog an*: begyndte at gå.
- 16 *Considerationer*: overvejelser. – *Majdag*: 1. maj. – *Ah! (...) adieu!*: fr. ak, frøken Sophie, farvell Farvel for evigt! – *den Herre Zebaoth*: »Herskerernes Gud«; gammeltestamentligt tilnavn til Gud som krigsgud. – *fyge*: fik. – *Kaper*: søroverskib; kapervæsenet var statsligt tilladt; beslaglægnings af fjendtlige handelskibe. – *Passenerer*: passagerer. – *baxer*: slås. – *Gast*: kapergast; egl. sømand, der gør tjeneste på kaperskib; her om skibet.
- 17 *spansk Gevær*: særlig slags lange, kraftige geværer. – *Haandspager*: træstænger til at dreje hejseværk (spil) på skibet med. – *Stykker*: kanoner. – *Drøgtiste*: blev bragt til sovested for småbørn. – *sin Cows*: sin vej. – *Hovmestere*: junkerens privatlærer og rejseledsager. – *hente Lærred*: Kuglerne vikledes i fedtet lærred for at slutte i bøsseløbet. – *quid hoc sibi vult?*: lat. Hvad betyder dette? Om episoden: se Malling: *Stov og gode Handlinger*, s. 327-334. – *Pust*: slagsmål. – *rare*: opsigtsvækkende.
- 18 *rekommandere*: anbefale. – *Maiadie*: fr. sygdom. – *Hvad har jeg oplevet?*: Pesten i Kbh. 1711 skal have kostet o. 23.000 menneskeliv. Kilde til skildringen er en artikel af lægen R. Frankenau i tidsskriftet *Iris og Hebe*, I, 1801. – *slaget Folket med Bylder*: Der hentydes til den sjette af Ægyptens ti

- plager: byldepesten. 2. Mos. 9,8. – *Strube*: svælg. – *triste figure*: fr. sørgelig skikkelse. – *førlangte*: ønskede. – *Fæe*: kvæg. – *De skal løgges* (...) *Sela*: Dav. Salm. 49,15–16. – *ongefær*: omtrent.
- 19 *affvæse*: fr. rædseisvækkende. – *Satisfaction*: fr. tilfredsstillelse. – *Inclination*: fr. tilbøjelighed. – *Force*: fr. styrke. – *Løbere*: tjenere, som løb foran herskabets vogn for at holde vejen fri. – *Agilité*: fr. foretagsomhed.
- 20 *Manage*: fr. bryllup. – *attendere*: lægge mærke til. – *Un Cavalier* (...) *clair*: fr. en fuldendt kavalier, min pige, ikke sandt? Og at han elsker Dem, det er jo ganske klart! – *profiteret*: haft udbytte. – *Børnekopperne*: de «rigtige» (sorte) kopper modsat den milde børnesygdom skoldkopper.
- 21 *Saa har jeg* (...): Mellem afsnittene *den 16de December 1711 og den 13de Mars 1717* har B. i SN og CuN tilføjet følgende: *T'iele, den 19de December 1711. Her er stor Sorg og Bedrøvelse. Frøken Marie er død; og Herven vil ikke lade sig trøste; men den naadige Frue taler kun om hendes Begravelse, hvorledes med samme skal tilgaae. Frøken Sophie følger vel efter hendes Søster; thi hun er meget slet. Hans Excellence, hendes Trølowede, laver sig til at drage bort – Lykke paa Rejsen!* – *Contentance*: fr. sindsro. – (...) *Grund dertil* (...): I SN og CuN fortsætter novellen med følgende indskud ml. *Hans Excellence og er vist en stor Libertiner: kom her igjen jørgangen Uge, som jeg hører. Han. Libertiner*: her: skørttygget. – *indecent*: upassende. – *viue*: fr. livlig. – *hartad*: næsten.
- 22 *railletet*: spøgt. – *douce*: søde. – *Drømmer jeg* (...): fra L. Holbergs komedie *Jeppe paa Bierget* (1723), II, 1. – *duperet*: bedraget. – *haste Tax* ud: grave gravhønden (ved navn: Tax) ud af røvegraven. – *gjøre Poenitente*: angre oprigtigt.
- 23 *plai*: fuldstændig. – *den ene fortaader den anden*: Det ses på den ene, hvordan den anden er (dvs. vi er to alen af ét stykke). – *Potiphars Hustru*: for søgte at forføre den kyske Josef. 1. Mos. 39. – *Afgrunden*: her: helvede. – *Silence!*: fr. tavshed!
- 24 *keget* (...) i *Løet*: jægtsprog: beluret, opdaget (om haren, der skjuler sig). – *skulle vist holde Ord*: vil sikkert gøre alvor af sin trussel. – *echapperet*: undveget. – *Skjem Bro*: over Nørreå.
- 25 *Snepper*: kom på træk i marts-april. – *Sengestøkken*: sengens sidebræt. – *i fremmed Være*: folkeviseudtryk: i fremmed øje, varetaget. – *Skydehest*: best, afrettet til jagt. – *Gehæng*: bælte til jagtkniv. – *Tut*: mønter lagt sammen i rulle.
- 26 *Thunøe*: ø mellem Samsø og Jylland. – *svælte*: suite.
- 27 *Moscoviten*: Under Den Store Nordiske Krig stod Danmark i forbund med bl.a. Rusland mod Sverige. – *underlige*: forunderlige. – *Abilden*: æbletræet. – *i Bløser*: i blomstring. – *Kjelen*: jy. brønden. – *Zobel*: sibirisk mår. – *Min Sjæl* (...) *Herren*: Dav. Salm. 103,1. – *fattig og halmøgen*: måske Joh. Åb. 3,17. – *Corselidsø*: herregård på NØ-Falster.
- 28 *Fataliteter*: genvordigheder, skæbnets kikkelse. – *denne bitre Skaai*:

- Matth. 26,39. – *en Mørkhedens Gestalt*: en skikkelse fra Djævelens rige. – *Journal*: fr. dagbog.
- 29 *Varmhed*: væmmelse. – *malicious*: ondskabsfuld. – *viller*: behager. – *gjør Ugedage*: udfører ugentligt arbejde (om hoveri). – *af sløkkelige Folk*: af finere familie.
- 30 *Condition*: ansættelse. – *Frygter ikke* (...) *tillige*: Matth. 10,28.
- 31 *Denne Slægt er traug som jeg selv*: om pietismen, der bredte sig i Danmark under Christian VI (1730-1746). – *Ja, Herre!* (...) *Førfængelighed*: Dav. Saltn. 39,12. – *kaldte*: udnævnte.
- 32 *Arlangendes* (...) *Evighed*: Dav. Saltn. 103,15-17. – *paa Marken*: i vildnisset, ødemarken. – *Vetret*: ærkenvinden. – *dets Sted* (...) *meere*: Det er forsvundet fra stedet. – (...) *indtil Evighed*: 1824-udg., men ikke de senere, afsluttes med: (*Fundet, gennemseet og udgivet af S.S. Blicher*), jf. n.t.s. 7 om tiden.

Røverstuen

Trykt første gang i No II (1827). Optrykt i SNI og GnN V. Om varianter udover den i noterne nævnte: se SS& X, 206f.

Steffet er hentet i lokale sagn og i barndomsoplevelser, således måske ligesom i *Eneste Bam* Charlotte v. Schinkels historie, se n.t.s. 222.

- 33 *højryggede Ager*: agre, som en særlig pløjning over lang tid har gjort højest på midten og skrånende ud mod begge sider. – *Cultur*: opdyrkning. – *Balker*: egl. skillevægge; her forhøjninger mellem to hjulspor. – *Væntinger*: boliger. – *Hæuse*: stakke af sæd, haln eller hø. – *Kaalgaarde*: køkkenhaver. – *Fællesskab*: landsbyernes jordfællesskab fra før udskiftningen 1781 (se ndf). Markerne lå da uindhegnede.
- 34 *pæret* (om krat): lavt og tæt. – *Bæveresp*: træarten bævreasp. – *den femte Ejer*: Før 1781 havde bønderne ofte langt til deres spredte jordlodder. Ved udskiftningen samlede disse mest muligt. – *Aunshjerg*: folkelig udtale af Aunshjerg, Bs grandonkels gård. – *fær*: kraftig.
- 35 *Centaurejer*: gr. fabeldyr, halvt menneske, halvt hest. – *Kunpen*: fyr, karl. – *alligevel*: jy. skont. – *Vippeme*: aksene. – *give* (...) *Fangst*: jagsprog; give det dræbende stød. – *Sadelknappen*: den opretstående forreste del af sadlen. – *Fjerdingsmål*: ¼ mil; 1 mil = ca. 7,5 km.
- 36 *Favne*: 1 f. = 225 cm. – *Delinquent(er)*: forbryder, der skal straffes; især om dødsdømte. – *bit et bitte Korn*: vent et øjeblik. – *løse*: bede. – *klæde Stjæle og Hjul*: Efter henrettelsen blev den dømtes lig lagt på et hjul, anbragt vandret på en pæl (stjelen). – *gaae med Skubkarren*: gøre strafarbejde (jorderarbejde ved fæstningsanlæg). *Skubkarre(n)*: trillebør.
- 37 *Tønder(et)*: letfængeligt stof, f.eks. trøsket træ, fyrsvamp eller klude; del af fyrstøj; det opbevarede i *Fyrstøden* (lille rund metaløske). – *Nu falder Gudnaar mig til*: nu er det min tur (til at skyde). – *Skurrehat*: paddehat.